Ayla Kutlu

Emir Bey'in Kızları

Bir Göçmen Kuştu O (2)

Bilgi Yayınevi

I

SEN EDESSA SURETİ GİBİ SIR TUTTUN

İstanbul, Haziran 1941

İkinci Dünya Savaşı'nın üçüncü yılına doğru, son Osmanlı Meclis-i Mebusanı üyelerinden ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci ve ikinci dönem milletvekillerinden Emir Bey, öldü.

Ölümü bekleniyordu. Üç aydan beri yatağından çıkamaz olmuş, hastalığının ne olduğu konuşulmasa da, çevresindekiler ve doktorlar onun artık yüzünü toprağa dönmüş bir insan olduğunda birleşmişlerdi.

Karısı Nevnihal Hanım ve yanlarında barınan ilk zevcesi Gülhayat Hanım artık yaşamak ve ölmek üstüne konuşmuyor, doktorlardan bir umut ışığı yakmalarını beklemiyorlardı.

1941 baharı geç geldi. Şimdi delifişek bir doğa, yaşayan yaşamayan her şeyi içine alıyor, ışıklandırıyor, nazlıyor, çıldırtıyordu. Hayat ve doğa özlemle buluşmuş, on yılda, yirmi yılda bir görünen aşk yaşamaya koyulmuşlardı. "Savaşa inat," dedi

bir gün Emir Bey'in büyük oğlu Batu: "Tabiat ölümü yenmek için canlıların kanını tutuşturuyor."

Haftaya karartma başlayacak. Camlarını siyaha boyayanlar çoğunlukta. Bu yoklukta kim kara bezler bulacak da pencerelere perde çekecek? Leyla, "Camları ben boyayacağım," diye tutturdu. Kötü bir boya. İç karartıyor. Bu ülkede bir şeyin iyisini bulabilen kaç kişidir?

Vatani Hizmet Tertibinden bağlanan kırık dökük bir maaşla geçinmek durumunda olmasalar, belki her şeyin biraz daha iyisini...

Bir başka yandan bakıldığında, evin üç çocuğu para kazanıyor. Mahmut, Van-Başkale'de Kaymakam Vekili. Batu, Yüksek Mühendis Mektebi'nde asistan. Hüsra, Osmanlı Bankası'nda çalışıyor. Pembe tablonun arkasına bakınca, niye zorlandıkları ortaya çıkıyor: Mahmut'dan biraz para geliyor ama, Batu Aksaray'da ayrı ev açtı. Galiba bir gönül hikâyesi de var. Ancak kavruluyor çocuk. Hüsra yakında evlenecek. Savaş içinde ev kurması gerekiyor.

Tümünün eve attıkları, karıncanın taşıdığı yaprak parçasından öteye geçmiyor. Gülhayat Hanım eziliyor, mızıklanıyor. Nevnihal Hanım çıkışıyor onun bu hallerine: "Karışmayın rica ederim. Onlar genç. Biz nasılsa yuvarlanıp gidiyoruz."

"Yuvarlanıyoruz da Nevnihal Hanım, kırılmadık baş göz kalmadı. Siz arada ezildiniz yahu."

1941 yılının Haziranına girildiğinde Leyla bile babasının gidici olduğunu sezmiş. On bir yaşında, bu yıl ilkokulu bitiriyor.

Gecikmiş leylakların bittiği, ıhlamurların saklanarak koku saçmaya başlaması gereken zamandı. Biri salkımlarını göğe dikmiş, öbürü doğanın baskıladığı utangaçlıkla ince boyunlu çiçek salkımlarını bir değil, ikinci yaprağının da altına saklamış. Ihlamur, leylağı bekler.

Boğazın akıl almaz güzellikteki erguvanları ne zamandan beri denize düşen bulut gölgeleri gibi, sabah laciverdinde ve akşam alacasında daha bir hoştular. Gündüzleri boğazın yalısına inen sokaklardan bakıldığında dünyayı azgın bir sevince boyuyorlardı. Pembe mi, eflatun mu? Hangi renk birbiriyle kucaklaşmaz? Boğazın bu yanı, taşının toprağının rengini unutmuş, erguvana boyanmıştı. Gök su gibi saydamlığını, deniz mavisini teslim etmiş.

Leyla okuldan çıktıktan sonra, arkadaşlarıyla Rumelihisarı'na gidiyor. Yanık, yıkık, yorgun, dağınık taşların, yığınların arasında çocuklar için her zaman hazineler var. Ava çıkıyor arkadaşlarıyla: Erimiş camlar, işlemeli, oymalı tahta parçaları, kavanozlar, saç torbaları (Hamamdan çıktıktan sonra uzun uzun taradıkları makas görmemiş saçlarından dökülenleri ve şimşir taraklara takılanları yumakçıklar yapıp bir torbaya dolduran eski Osmanlı kadınlarının tarihi vardı onlarda. Mahrem olanı saklıyorlardı. Gençliklerinde

kahverengi, siyah, lepiska, sarı olarak yığılmaya başlıyor ama hepsi giderek kırçıla ve sonunda aka veya kına kırmızısına dönüşüyordu) buluyorlardı. Bırakılmışlık ve zaman, kirin, toprağın kokusunu serpmişti üstlerine. Günün modasına göre, enselerinden kaşlarının hizasına kadar yükselen yarım elips biçiminde saç sarmak isteyen Cumhuriyet bayanları, dolgunlaştırıcı saç desteği gereksiniyorlardı. Yoksul kadınlar saçları toplayıp, yıkayıp biçimlendirerek... Ucuzdu bu saç simitleri. Üç-beş paraya, hayalleri canlandıran zengin ipek yığınları taşıyor gibi görünüyordunuz.

Aradıkları hazine neydi çocukların? Kendilerinin olacak bir şey. Ne olduğu önemli değil. Ne olursa olsun başkalarının ilgisini çekecek çocukça bir güzellik.

*

* *

Cumhuriyetle her şeyin aydınlığa çengel attığına inanılan yıllar uçup gitmişti.

Yangın yerleri ve bırakılmışlık adım başında bekliyordu.

Başkalarının yaşamı algıladıkları coşkulu yıllar geçmişti. Leyla'nın dünyayı anlamaya çalıştığı, yürümeyi, koşmayı öğrendiği yıllar yorgun bir sarı renk gibi geldi. O sırada birkaç renkli ışık, balon ve nota dışında hatırlamadığı onuncu yıl kutlamaları yaşanıyordu.

Halası ölmüş. Dört yaşında olmasına karşın otuzların ilk yarısından hatırladığı şey bu. Otuzlu

yılların sonları daha da sararmış. Hızlı bahar, hızlı sonbahara dönmüş. Savaş yaklaşıyor. Sonra, Atatürk'ün –onlar Gazi Mustafa Kemal Paşa diyorlar– fısıltılarla yayılan hastalık haberi; okulda konuşulması yasaklanmış.

Yirmilerin sonunda başlayan, sonraki yıllarda sürüp giden büyük dünya krizi Anadolu'yu vurduğunda her şey düşmeye başlamıştı: Üretim, ticaret, ithalat, ihracat –bunların ne demek olduğunu bilmiyordu– ve milli gelir, kalkınma, mütegallibe, iç düşman –bunların da ne demek olduğunu bilmiyordu–. İşler kötü gidiyordu galiba.

Dört bir yanları yoksulluk, pislik, karanlık, hastalıklar –şark çıbanı, verem, sıtma, trahom, raşitik çocuklar– açlığını ölüm sınırında gezdiren ve sonra ortadan kaybolan insanlar, kavgalar ve oyunlarda hayal gücünden yoksunluktu. Yoksulluk öylesine yaygındı ki, Leyla annesiyle babasının fakirleşmeyi ağızlarından düşürmemelerine şaşıyordu. Ablası ile ağabeyleri paralı okullarda okuyorlar. Kocaman bir konakta oturuyorlar, evlerinde her gün yemek pişiyor. Babası çalışmayabiliyor. Çamaşır günlerinde bazen Nevnihal anne ile Hayat anne leğenlerin başına geçseler bile, çoğu zaman eve çamaşırcılar ve temizlikçiler geliyor. Otomobilleri var, bazen babası şoförlük yapsın diye eski kâhya Mansur Ağa'yı bile çağırtıyor. Çarşı alışverişini yapan adamları var. Oysa arkadaşlarının önlükleri bile yok. Ayakkabıları, çorapları, önlük içine giyecek entari

yahut göynekleri, oğlanların çoğunun pantolonları içine giyecekleri donları bile. Bazılarının pantolonlarının düğmeleri koptuğunda anneleri yenisini bulamamışsa, belinden iple bağlamışlarsa küçük kazalar oluşuyor, küçücük bir et parçası görünebiliyor.

Saman nezleleri bir türlü geçmiyor, dolu bronşlar derinleşen gözlere, sararan yüze dönüşüyor, gövdenin içindeki gizli işleme, insanları dönülmez yollara itiyordu.

Yoksulluk felaketinin ışığı giderek daha hızlı yanıp sönüyor, daha hızlı uyarıyor, haberler şaşkın insanları felaketin kendisinden daha çok korkutuyordu.

Alman çizmesi, Alman hava gücü, Alman marşları... Alman... Alman... Bazıları sevinçle, bazıları kaygıyla bunlarla doluydu. Leyla duymadığı, hayal edemediği bu görünmeyen güçten ölesiye korkuyordu. Giderek ürküntüsü güçlüden değil, güçsüzden yana ağırlık kazanacaktı. Leyla propagandanın ne olduğunu bilmediği yaşında propagandanın çok etkilediği biri olup çıkacak, derdini kimselere anlatamayacaktı. Nasıl söze dökeceğini bilmediği şeylerdi bunlar. Üstünde konuşulursa inandırıcılığı artabilir, gerçekleşebilir hatta!

Savaşın ayak sesi uzaktaki iki ülkeye çabuk ulaştı. Avusturya'da, sonra biraz daha yakındaki Çekoslovakya'da yankılandı. Neyin olup bittiğine dair haberler yedi yaşının ürküntüsünü artırıyor

ama Leyla'ya değerlendirme yapma olanağı vermiyordu. Yalnızca Yahudilerin canavarlığı somuttu. Onlar korkunçtular, kan emiciydiler.

Kiminle konuşmalı? Ağabeyler ve abla uzaklardaydılar. Gülhayat anne, evin dışına çıkıldığı anda üstüne tuz serpilmiş salyangoz gibi eriyor. Anne gamlı. Baba? Baba bir başka şeydi Urfa'daki konakta. Çok büyük... Çok uzak... Baba her evde bulunan böyle birinin adı değil midir?

Notasız, uyumsuz, kalınlı inceli, postallı haykırışlar havadaki ağırlığı artırıyor. Atatürk'ün hastalığı açıklanmış. Okulda öğretmenleri Atatürk için bir gün düzenlemiş. Şiirler okumuşlar, Atatürk'ü ne kadar sevdiklerini yüzleri yukarı gelecek biçimde boyunlarını arkaya atarak gökyüzüne haykırmışlar. Leyla gözlerinden süzülen yaşları fark etmiş. Arkadaşları da yaş akıtmış.

Eve geldiğinde, yanlış kişiyi seçmiş, Gülhayat annenin ellerine sarılmıştı:

"Atatürk ölür mü Hayat anne? O ölür mü?"

"Niye ölmesin? O insan değil mi?"

Öyle mi? Onun farklı olduğunu biliyor. Bu farklılık ölümlülüğü yenmeye yetmiyor mu?

Hayat anne cahildir. Bir Yunus bilir, bir ev. Başka şey bilmez. Evde radyo var. Leyla ona dokunamaz. Nevnihal anne yasakladı. Zaten onun içinde konuşanları anlamıyor.

Ölüm haberini babası verdi. Kiraz ağacından yapılmış, köşeleri üzüm yaprağı kabartmalarla incecik süslenmiş olan çalışma masasının başında

oturuyordu. Masasının üstü toplanmış. Kâğıtlar bir yanda. Olive Ogden kâğıtları. Parlak sarımsı kaymak kâğıtlar. Birkaç samanlı dosya öbür yanda. Annesi pencereye çapraz yerleştirilmiş fes rengi kadife kaplı berjere oturmuş. Yukarı çıkmasını Hayat anne söyledi. Karanlık bir Kasım öğle sonu. Arkadaşlarıyla Hızmalı Köprüsü'ne gittiler ama su bulanık, hava kapalı. Birinin avlusuna girdiler. Erkenden kararıverdi ortalık. Buyuyor insan. Evlere dağılındı.

"Yukarı çık. Baban bekliyor!.."

Gülhayat annenin sesinden bir şey anlaşılmıyor. Ne suç işlemiş olabilir?

"Öldü," dedi Emir Bey.

Leyla o an, bu sözü söyleyen babasının öldüğü gibi bir sanrıya kapıldı. Tuhaf bir durumdu: Canlı o, işte konuşuyor. Ama babam söylüyor, ölmüş...

Karpuzu kırmızı, üstünde uçuk sarı zambak deseni olan lambanın içindeki fitil titredi. Lambanın alevi yükselip azaldı. Annesine baktı Leyla. Koltuğun kolçakları üstüne serili ellerini gördü. Babasıyla aralarında kurulan bir bağ vardı. Annesi uzak, Gülhayat anne de. Babası önemsiyor küçük kızını: Leyla sekiz yaşında. Annesinden pencereye kaydı bakışları: geniş pencere nişi kitapla dolu. Demirler kareler oluşturup küçük birer yaldızlı topuz içinde birleşiyor. Uzakta İbrahim Peygamber'i ateşin ortasına atacak mancınıkların uzamış gölgeleri.

"Kalemimi bırakmam gerektiğine inandım. Hatıratımı yazmayacağım."

Babası hatıratını niye yazıyor, niye evin dışında da önemli bir adam, bunları bilmiyor Leyla. Babasının işini sorduklarında küçüklüğünde "Hatırat yazar," diye cevap verip insanları güldürürdü. Kitaplar, dosyalar, notlar, kâğıtlar, toz konmasına izin verilmeyen bir oda, masa, mürekkepler, çeşitli biçimde hokkalar, divitler, uçlar, zengin bir dünya. Leyla uzak tutuluyor. Hani hep hazine arıyor ya, hazinenin burada, babasının elinin altında olduğunu biliyor aslında.

Duyduklarını ancak anladı. İçinden bir şey eksiliverdi. Ruh dedikleri bu mu? Yani insanın içinden bir şey aktıysa bir şeyler yok olmuştur.

Oda kapısına dayanmış duran Hayat anneyi gördü. Elinde divanı. Nevnihal anne ise elleri kolçaklara serili, gözlerini yummuş, dalgalı saçları yüzüne ve omuzlarına yayılmış.

Atatürkümüz yok mu artık? Soracak ama sorup sıkılarsa gerçek olur diye soramıyor.

"Benden on yaş küçüktü."

Anneler ses çıkarmadı.

"Bu *eve* sığamıyorum. Ne üzüldüğümü biliyorum, ne başka bir şeyler duyup duymadığımı. Savaş geliyor. Her şey boşluğa yuvarlanıyor sanki. Savaşın yangınını çıkaracak benzin boyuna dökülüyor. Ansızın alev de yaklaştırılacak. Yurtta sulh, cihanda sulh dediği zaman kızmıştım. 'Musul

duruyor, Hatay duruyor, bu ne bu,' demiştim. Şimdi onsuz..."

Sesi birden derin boş kuyulara düşüveriyor. Leyla şaşkın: Ona kızılır mı?

"Şimdi bir atım olacaktı... Eskisi gibi vurup gidecektim, kan köpük içinde kalacaktık. Atı uçurmayan, yüreği yıkayan rüzgârın gücünü nereden bilecek?"

Emir Bey ayağa kalkınca Leyla masanın karşısındaki kanepeye oturdu. Elleri bacaklarının arasında. Ne diyeceğini bilmiyor.

Baba kızının önüne geldi, elini uzattı. Leyla ne yapmalı bu eli? Tuttu. Ayağa kaldırıldı. Baba-kız, odadan çıktılar, sofayı geçip merdiveni indiler. Kadınların sesleri duyulmadı. Evin avlusunu geçtiler. Emir Bey büyük kapının paslanmış demirlerini çekti, yere ve yukarıdaki duvara gömülü yuvalarından. İyice bakımsız kalan otomobilin krank demirini aldı, kızını direksiyona oturttu. Leyla bu işi bilir. Emir Bey kolu çevirdi, Leyla gaz verdi. Motor çalıştı. Emir Bey yerine otururken, Leyla sağa çekildi, koca konak kapısına çarparak çıktılar. Yollar kapkaranlık. Taş döşeli, dar, frengili, cüzamlı açların yattığı evlerin açıldığı sokaklar geçildi. Leyla babasının yanında kımıldamadan oturuyor. Onun ne yapmak istediğini bilmiyor.

"Savaş kapıları vuruyor kızım."

10 Kasım 1938, perşembe gecesidir o gece.

Savaş nedir? Leyla onun korkunç olduğunu biliyor. Hastalıktan, açlıktan, üşümekten, hatta

ölmekten bile daha korkunç. Bunların toplamından da daha korkunç olabilir, çünkü uzun sürüyor.

Eyyüp Peygamber makamında uyandı. Yolda uyumuş. Kısacık bir süre. Bir gizil tapınak. Buraya gelmek, adak adamak yasak. Herkes geliyor. Annesi çocuğu olsun diye dilekte bulunmaya tam yedi kez gelmiş. Hayat anne kılavuz olarak onunlaymış. Göbek adı bu yüzden Eyyübe. Adını taşıdığı peygamber gibi sabırlı olmasını istemiş annesi. Upuzun bir ad: Eyyübe Cevahir Yeşil Leyla.

Babası sigarasını yakmış, yüzünü gökyüzüne dikmiş dolanıp duruyor. Kimseler yok, kimseler. Sönük birkaç yıldız, dağınık. Hava kapalı. Gölge gibi baba-kız. Otomobil uzakta. Ne yapacaklar?

"İçimde korku var yavrum, kızım, meleğim, talihsiz evladım."

Leyla çözülmüş, ağlamaya başlamıştır. Karanlıktan, babasından, dokunup dokunup kesilen gece yelinden, Eyyüp Peygamber'in derinlerde olduğunu bildiği sandukasından, Atatürk'ün ölmüş olmasından... Dehşetli üzgün.

Emir Bey'in az ötesinde korkular içinde küçücük, henüz sekiz yaşında bir kız çocuğu, çook ötelerde değişik zaman ve mekânın kesiştikleri bir yerde yalnızca kendisinin solgun anısında yaşayan bir adam. Yalnızca bir hayal o. Kemikleri bile ufalanmış, ayrışmış, gelip geçtiği unutulmuş bir gövde: Babası Batu Beg. Otuz yaş yaşamamış, beyni ve yüreği ayrı ayrı toprağa katılmış bir adam. Ermenilerin başını keserek öldürdükleri Batu Beg.

Kafası, annesiyle birlikte kaçıp bıraktıkları uzak, çok uzak, çok sisli, çok ıslak bir evin hayatının tam ortasındaki direğe takılı, gövdesi aşağıda evin önündeki çimenlerin üstünde sökülmüş bir ağaç kökü gibi dallı budaklı ama cansızlığa atılmış. Gölgeler boyuna renk değiştiriyor, boyuna yer değiştiriyor. Kayın ağaçları çıplak. Vişneler sarı yapraklarını döküyor, mısır koçanları kararmış.

Yeşil çakır gözler o uzaklıklardan alınmalıdır.

İçinde ve ayağının altında esip savrulan toprakların üstünde yağmur damlaları. Uzaktaki kaçış yolunda hâlâ yağmur var. O yolun bilinmeyen ufuklarında, sonsuz bir yorgunlukla soluk alıp vermeye çalışan bu eski Urfa toprağı vatan olmayı bilmişti. Bu, toprağın kendisine bağışıdır, özverisi, kucaklayışıdır. Ona sunulan toprakların her tutamındaki, her engebesindeki yeşermişliklerde, onu canlı tutmaya çalışmış hiç tanımadığı eskilerin, çok iyi tanıdığı Mahmut Ağa'nın teri var.

"Ağam..."

Kadınlar deliye dönmüşlerdir şimdi.

Yolda, otomobile satılık levhası koymak, sağa sola da haber vermek gerektiğine karar verdi. On yıldan beri iyice soluksuz kalmış Urfa'da, savaşın hemen öncesinde kim satın alabilir şu lenduhayı? Zenginleşen beğenmez, orta hallisi alamaz. Kâhya Mansur'u aramalı yarın. Adana'ya götürsün. Pabuç terini karşılayacağımı bilir. İstanbul'a göçmeyi kabullenmekten başka çıkar yol yok. Nevnihal'e hemen söylemeli. Sevinir garibim. Aile bir çatıda

toplanır. Ne aile ama? Ben mi karıştırıyorum her şeyi?

Orada idame-i hayat çok daha zor. Hele savaş? Savaş gelirse birlikte olmak iyi. Mahmut gidecek, öbürleri yanımda olur. Dünyaya kapanmak şart. Nakil ve Nevnihal'in evinin tamir masraflarını otomobil karşılar, borçsuz kendimizi atarsak... Kimseye muhtaç olmadan. Öfkeleniyor:

İki hafta öncesindeki Cumhuriyet Bayramı'nda yine asabını bozdular. On beşinci yıl. Vali evine kadar gelip davet etti. Sonra onuncu yıldaki gibi itilip kakılma. Ankara'dakilerin haberi olmuyor mu Cumhuriyete sonradan sahip çıkanların nasıl birer despot kesildiklerinden? Her şeyi mübalağalı yapıyorlar: Urfa'nın kahramanlarından birini davet etmemezlik edemezler, ama Atatürk'e yakınlığı eskide kalmış, haber vermeden ayrılıp gitmiş, menkûpluğu seçmiş birini öne çıkarmazlar. "Kendi etti kendi buldu, anlasın" mı diyorlar?

Kadınlar deliye dönmüşlerdi. Nevnihal Hanım derin soluklar aldı. Gülhayat'ın bir şey demeye hakkı yok. Haddini bilir zaten.

*

* *

Bir hafta süreyle okullarda ders yapılmadı. Herkes ağlıyor. Konuşmalar, şiirler, kızarıklığı geçmeyen gözler, ölümü yenen hayatın çocukların üstüne serptiği unutkanlık, acının unutulduğu kısa anlarda oynamış, gülmüş, dövüşmüş olmaktan duyulan utanç. Hem üzülmesini, hem iştahının

olmasını anlayamadı Leyla. Üzüntüden ölmemiş olmayı da...

Yemeklerde kimse konuşmadı. Konuşulur muydu, pek ayırdında değildi. Nevnihal Hanım sıkıntılı sessizlikte, Emir Bey uzaklardaydı. Gülhayat Hanım'ın hayatının dışındaydı aileden başka herkes ve her şey, yine de onda, Yunus'a sığınmayan bir tedirginlik oluştu.

Bir akşamüstü Leyla, annesinin yemekten önce babasının önüne, üstünde ceylanların koştuğu lake tepsiyle bir karafaki rakı, taze nane, kırmızı turp, birkaç dal kıvırcık, çok baharlı tere ve zar gibi saydam kesilmiş incecik dilimlerle Urfa peyniri getirdiğini, yanı başındaki sehpaya yerleştirdiğini gördü:

"Ruhuna içiniz Emir Beyim. Ben hatimini indirttim, duası yapıldı. Kimbilir o son zamanlarda ne kadar özlemişti."

Bir sonbahar günü gibi, indi inecek gözyaşlarını indirmedi; çünkü Emir Bey, sağ elinin işaret parmağıyla karısının gözünde birikmiş titreşen yaşı aldı.

"Uzak bir dost, büyük bir kahraman için..." dedi. "Ruhuna!"

*

* *

Leyla heyecanlı. Urfa'dan galiba sahiden gidiyorlar. Bu, masal devlerinin evlerine eş boyutlardaki ev, taş döşeli sokaklar, çılgın baharlı şehir, solgun sarı akşamlar diyarı, köprüler,

köpüksüz Ayn-ı Zilha suları, sonsuz ömürlü balıklar, taşlar, camiler, çarşılar, eski ve yeni bin tapınak... Hepsi bırakılıyor mu şimdi?

Babası artık odasına kapanmıyor. Bir daha kimse Leyla'nın çığlıklarını kesmek, her yere, her şey için koşma alışkanlığını bıraktırmak için, "Baban çalışıyor yavrum, hatıratını yazıyor," demiyor.

Ev boşaltılıyor. Otomobil hemen satılmış. Emir Bey, özenle ve tek başına odasını topluyor. Ceylan derisiyle ciltlenmiş cönkler, elyazması mushaflar, çok eski baskılı nadir kitaplar, divanlar en önce toplanmış, Olive Ogden kâğıtları kutulanmış, artan kâğıtlar düzgünce kesilmiştir. Bunlardan büyükçe olanlar resim yapması için matbaada ciltlettirilmiştir. Geri kalanlar yine Leyla'ya oyuncaklar yapılsın diye kullanılacaktır. Şimdiden elele tutuşan kızlar kesmesini öğrenmiş olan Leyla, koskoca konağı kâğıt parçacıklarıyla kirletmeyi başarmıştır.

Emir Bey'in şahsına ait eşya üç büyük sandığa yerleştirildikten sonra o, geri kalan işlerle ilgilenmemiştir. Dostlar vardır, elveda denilecek. Eski çalışanlar, yetiştirdikleri, okuttukları, evlendirdikleri, kirvelik ettikleri...

Masa kalıyor, vişne rengi berjerler kalıyor, balköpüğü üstüne lacivert işlemeli perdeler gidiyor. Bunlara karar vermek artık kadınların işi. Emir Bey, bir gün önce, annesinin gömüldüğü topraklara gideceğini söylemiştir. O topraklara, çünkü mezarı bütün dikkatine rağmen unuttuğu bir yerde

kalmıştır. Ama, kendisine bir gelecek ve sevgi veren Gülüş Hatun ile Mahmut Ağa'nın ve bacısı Helal'in mezarları ziyaret edilmiş, veda edilip, bakım parası verilmiş, bir adam kontrolle görevlendirilmiştir.

Hepsi, yıl sonunu beklememekle akıllılık ettikleri kanısındadırlar. Birkaç eski çalışan çağrılmış, yıllardır kapalı duran çok şey açığa, eyvana, hayata, bahçeye çıkarılmıştır. Binbir şeydir bunlar, gerçekten, sayılsa binbiri bile aşacak kadar çok şey. Ayrılmış, dağıtılmış, yaşam, akşam olunca taşları susan bir değirmen gibi gündüzleri sürmeye başlamıştır. Bu, bitişin hızı olsa da, Leyla'nın hayatının en renkli, en gözü yaşlı günleridir. Her şey zıtlıklar içindedir çünkü. Erkenden karanlık çökmekte, lambalar silinmemekte, yemekler özenle hazırlanmamakta, aranan şeyler mutlaka kaybolmakta, sonra bulunmaktadır.

Urfa'daki son gece miydi, bunu iyi hatırlamıyor Leyla. Son gece değilse bile, duyarlığının arttığı son gecelerden biriydi. Yaşamsal etkisi oldu üzerinde: Sırtındaki bordo üstüne kıvrılmış lacivert ama çevresine fıstık yeşili kontur çekilmiş bir sümbül, yahut usta işi bir vav harfi gibi kurulmuş desenli uzun ropdöşambrını çıkartıp Gülhayat anneye uzattı babası:

"Bunu unutmayalım, olmaz mı Gülhayat?"

"Emrin baş göz üstünedir ağam."

Bu sözü duymaya çok alışkındır babası. Ama bu defa beklemiyormuş gibi duraksadı. Eller bir eşyanın alıp verilmesi için mi değdi birbirine?

Uzunca bir bakışma. Leyla o güne kadar ayırdında olmadığı bir şeyi fark etti. Çözemediği bir yakınlıktı bu. Özel, iki kişilik, başka herkesi dışarda bırakıyor. İçsel bir yakınlık mı, bir tarihin anılması mı yoksa? Annesi adına mı içindeki tepki?

Leyla'nın merakla baktığını gören Gülhayat anne bir süre bekledi, döndü taş döşeli odayı geçti. Babası onun ardından baktı. Leyla'ya döndü sonra, gülümsedi, elini uzatırken;

"Küçük cadı," dedi. "Cin cücüğü, sandığın gibi değil!.."

Sandığı gibi olmadığını uzun yıllar sonra öğrenecekti Leyla. Şimdi ise kendisini onları yargılamaya hakkı olan bir yetke olarak görüyor. Babası son günlerde kendisine el uzatıyor. On beş günde ikinci oluyor. Birlikte iyice boşalmış odasına gidiyor, ta dibine kadar yürüyorlar. Bir duvarı kaplayacak kadar uzun ceviz sandık üstüne yığılı kitapların yanına. Bu kitapların kalacağını biliyor Leyla. Şehir kütüphanesine armağan etti babası.

Emir Bey, kitapları alıp alıp yere koyuyor. Yan yana oturuyorlar sandığın üstüne.

"Biliyor musun küçük kızım, sen çok akıllı bir çocuksun. Batu ağabeyin ve sen en akıllı çocuklarımsınız. Onunla konuşurdum, şimdi şu son zamanlarda içimden hep seninle konuşmak geçiyor. Biliyorum, sana ne anlatsam anlarsın."

Leyla başını sallıyor.

Şımarıkça bir söz kaçarsa ağzından?

"Yazmak için akıttığım o uzun yılları boşa harcamışım gibi geliyor bana. Belki bütün bir ömrü boşa akıttım. Kendimi hakikatleri yazmakla vazifeli sayıyordum. O yüzden bu işi çok ciddiye aldım. Sonra yavaş yavaş içimde tedirginlik başladı. Samimiyetsiz ve düşmanca hakikatlerdi bunlar. Bu bana yakışıyor muydu?"

Leyla gözlerini açarak, soluk almayarak babasını dinliyor, pek bir şey anlamıyor. O günah çıkarıyor ama neyin günahını? Ne sorsa yanlış olacak. Bunun bilincinde.

"Hastalığı duyulduğunda..."

Atatürk'ten söz ediyor.

"Senin samimi üzüntünü gördüğümde..."

Susuyor babası. Leyla ona bakmaktan başka yapacak bir şey bulamıyor.

"O gün sana verdiğim sözde duruyorum. Hatıratımı yazmayı bırakıyorum. Aslında bitti. Birkaç teferruat üstünde duruyordum. Bitti de, içimdeki sorular arttı. O yüzden... Biraz ara veriyorum. Ben sağken yayımlanmasını ister miyim, bunu sonra söylerim. Belki daha sonraya kalması doğru olur. Batu ağabeyinin mi, yoksa senin mi daha iyi bir vâris olacağınıza karar vereceğim."

Bana yazdıklarını verecek. Bana yahut Batu ağabeyime. Büyüdüğüm zaman bu söylediklerinin anlamını çözeceğim...

"Bu sözlerimi aklında tut. Seni şahit olarak tutuyorum."

"Peki baba." Söyledi bunu ama, anlamadı ki:

"Neye şahit oldum baba?"

Niye sordu sanki bu soruyu? Bu soğuk kış başlangıcında sadakor gömlekle durabilen, upuzun boylu baba kendisini bir şeyleri paylaşmaya çağırıyor. Hazır. Hazır. Biraz daha açık konuşsa...

Bu ciddi ortamla hiç ilgisi olmayan bir şey dikkatini çekiyor Leyla'nın: Babasının odasında olmayacak bir şey bu: Lambanın camı isli. Solgun güçsüz ışık bomboş odaya, çok zaman önce soluk alıp vermiş ve yitip gitmiş bütün insanları topluyor sanki. Duvarlardaki gölge mi, hayalet mi? Leyla korkuyor. Babası odanın bir başından öbür başına kadar gidiyor, geliyor. Kolları bağlı. Durduğunda, sadakor mintan sol yandan ışıklı, sağ yanda koyulaşarak babasını yarım bir adammış gibi gösteren bir karanlığın içinde bırakıyor.

Babasının gözlerini bulamazsa avaz avaz bağırarak kendini odadan dışarı atacak. Babasının gözlerinde hüzün var. Alt dudağında titreşimler. Çok ihtiyar görünüyor gözüne, çok ihtiyar. Ölebilir, belki hemen şimdi ölecek. Atatürk'ten bile yaşlı. Arkadaşlarının genç babaları var. Onlar bilmezler yaşlı babası olmak ne demektir.

Ocaktaki odunlardan birisi reçine kokuları saçarak canlanıveriyor. Yağlı bir damar, kızıl kızıl yanmaya başlamış. Duvarlardaki gölgeler artıyor, hareketleri hızlanıyor. Eskiden karagözler, bulutlar, köpekler, kuşlar, insanlar çizilen bu duvarlarda şimdi yaklaşan bir yangının ortasında kalakalan bir babanın çaresizliğini çağrıştırıyor sanki. Yüreği

sıkışıyor. Tam bu sırada bir tay çıkıyor yalımların arasından. Yelesi dalgalanarak kuyruğuna kadar uzuyor. Leyla şimdi rahat. Babası bu taya binecek mi? Babası hemen yanında. Kızarmış gibi duran beyaz saçlarından burnuna reçine kokusu değiyor. Emir Bey iki eliyle kızının saçlarını okşuyor. Öyle yakın, öyle sevecen bir dokunuş ki bu. Bir soru soracak babasına. Bunun nedeni Gülhayat anneyle biraz önce geçmiş olan o sakınımlı bakışın, konuşmanın kıskançlığı olabilir:

"Siz baba, siz kimseyi sevdiniz mi, yani, şey... Aşk olarak?"

Babanın gözlerinde birden ayrı yönlere kaçma isteği, bakışları yön şaşırıyor. Hiç beklemediği bir soru bu. Leyla'nın da sormayı düşünmediği. Tedirginlik, reçine damlaları olarak ocağa, belki sıçrayıp taşlara düşüyor.

Emir Bey kaçışan bakışlarını, içinin rüzgârını toparlayabiliyor:

"Bilmiyorum. Niçin sordun bunu?"

Dönüyor kapıya gidiyor. Leyla'yı odadan mı atacak? Ama kapı koluna uzanamıyor. Kolları omuzlarından kopmuş. Gövdesi bükük. Kendini tutmaya çalışıyor. Bunu başaramıyor. Açılacak... Açılmak isteğini, kuşkuculuğu ve kapalı kalma alışkanlığı yeniyor olmalı. Leyla'ya bakışı hafifseyici artık. Küçük bir çocuk. Ne sorduğunu bilmiyor. Anlamaz ki;

"Bizim neslimizin böyle şeylere zamanı olmadı hiç. Sen de..."

Anlamaz mı sahiden?

Bu da kuşku. Doğru mu söyledi? Kızının önünde diz çöküyor. Bu gece bir defa olur, böyle bir gece... Bir daha hiç. Yakından bakıyor kızına, tartıyor. Hiçbir ölçü sonuca varmaya yetmez. Ellerini ellerinin arasına alıp okşuyor. Yün ılıklığı, ipek kayganlığı kızının teni, gözleri temizlik... Yine de çocuğunun karşısında soyunmak: Çok zor.

"Bizler başka türlü yaşadık. Hayır, âşık olduğumu sanmam. Bu sevmeyi bilmemek değil. Sen ne sorduğunu bilmiyorsun."

Belki de, akılla değil, yürekten sorduğu için, ne istediğini biliyor.

Sol yanından değen dağılan ateş, başının üstünde dalgalı pembeler, gölgeli beyazlar ve kızıl kızıl yanıp tutuşan bulutlar çiziyor. Sesi gecenin içine kırıla kırıla düşüyor:

"Annem... Onun yeri başka. Ne kadar az hatıram var ona dair. İlk günden beri, unutmamak için gayret sarf ettim. Zamana, koyvermediğim tek kişi odur. Tek hazinem. Onu kaybetmekten korktuğum kadar hiçbir şeyden korkmadım. Kaybettim, korkum da yok oldu. Takdir-i İlâhi, mezarını bile kaybettim."

Cevahir doğrulup oturdu ve arka arka sürünerek sırtını kayaya verdi. Üstünde başında kirlenmemiş, yırtılıp parçalanmamış, kana

bulanmamış hiçbir şey yoktu. Bir gözü tümden kapanmıştı. Elini zorlukla gözüne götürdü. Kör olmuştu belki. Anlayamadı. Açılmıyor. Şişmiş... Ağzının yanından sızan kanı sildi, hiç acısı yok. Tek acı, yüreğindeki kama keskinliği. Kamayı boyuna sokup buruyorlar, yemin edebilir bunun gerçek olduğuna. Emir nerede? Öbürleri gibi oğlunu da öldürdüler mi?

Gözünün birinden bir sızıntı oldu, kan kokusu değdi burnuna. Kan kokusu içindeki çıldırtıcı saldırma güdüsünü ayaklandırdı. Kime saldırıp kimi paralayacak? Oğlunu bulmalı. Oğlu yaşıyorsa, tek başına kurtulamaz, yardıma muhtaç. Bu yardım Cevahir'in borcu.

Başına gelenler nedir? Vakit nedir? Hangi zamanda, nerede? Bunların önemi yok. Emir'i bulmalı. Haykırdı:

"Emir, yavrum, neredesin!"

Bir hıçkırık mı duydu? Dünya dursa, her şey sussa: akarsu, rüzgâr, çıtırtılar... Sussalar.

Kaba ses, zulmün sesi, hoyratlığın ve kudurgan saldırganlığın sesi:

"Keyfi geldi avradın, ondan bağırıyor. Emredin, yine yatayım altınıza diyor orospu!"

"He... İliğimizi kemiğimizi somurdu kancık. Bunlar, keyiflendikçe ağlayan soyundan."

Apaçık duydu. Öfke duymadı. İçinde kama var, onun acısı var. Gözünden yanağından akan ılıklık var. Sonsuz gibi yumuşacık bir bulut, içine çekti Cevahir'i. Kapandı, düştü, düşüyor.

Zaman geçmiş olmalı. Duyarsız. Nerede? Canı acımıyor, onuru kırılmış değil. Yarından korkusu yok. Bütün yakınlarını yitirmedi. Kocası... Kocası, Batu... Batu'nun kanı mavi gökyüzüne doğru damlacıklarla yükseliyor, maviyi kızıla boyuyor, yayılıyor, yayılıyor. Dünya kıpkırmızı.

Bu defa daha çabuk kendinden geçiyor.

Tanyeri atıyor, yıldızlar soluyordu. Yarı gölgeli aydınlıkta birbirine karışmış izleri yavaş yavaş ayırdetti. Bulanıklık geçti. Ateş sönmüş, donuyor. Elleriyle gövdesini sarmak istedi. Bulantısı var. Gövde varlığını duyuruyor ama, ellerinin bu gövdeye dokunmak istemediğini, açıkta durup katıldığını fark etti. İnsan özvarlığından bu kadar tiksindirilir mi? İzler derin. Ölü gövdeleri mi ötedekiler? Evet, ölü gövdeleri, soyulmuşlar. Renkleri yeşil-mor. Niye? Görmek istemiyor, kapatıyor gözlerini. Birisi çok ağlıyor. Pınarlar küsmesin, ağlamasın... Bu... Bu bir çocuk sesi.

Emir kayanın arkasına pusmuş. Adamların gittiğine inanmıyor. Gördü ama inanmıyor. Sağ elinin parmaklarına bakıyor. Sızı yüreğinde güm güm atıyor. Kanlar kurumuş ama sanki bütün dünya ağırlığını bu küçük parmaklar üstüne yüklemiş.

Soğuğa ve acıya dayanamayacak. Parmaklarının birinci boğumlarını kestiler. Küçük parmağından başladılar, koparken bayıldı. Önce kırdılar. Çıt... Parmağın duruşu bozuldu, biçimsizleşiverdi. Keskin bir bıçak –iki uçlu, kama

mı yoksa?– pırıl pırıldı. Çürük dişler, ağız kokusu da yaklaştı. Bıçak deriye değdi. İnanamıyor Emir. Niçin yapıyorlar?

İkide bir zaman kopuyor. Ötede yüksek bir ormanın arkasında kızıl ışıklar vuruyor göğe doğru. Sindiği kayanın ardından yavaş yavaş yekiniyor. Ölüleri görüyor önce. Canlı kimse yok. Yine kayanın ardına iniyor. Adamlar gelir belki. Hıçkırıklarına engel olamıyor ki. Kimse kalmadı. Hiç kimse... Sesi kırıyor sabahı: Küçük, yalnız parçalara bölüyor. Bu ses kendi sesi mi?

Yırtılıyor gökyüzü. Güneş ağaçları aşmış, bakır rengi yırtıyor, yukarılara kadar. Bulutlara birdenbire sahipleniyor. Tam o sırada bir çığlık. Çağrı mı? Nereden? Annesi bu. Taa ötede, sönmüş ateşin yakınında, küllere bulanmış, gövdesi kımıldanıyor, sallanıyor.

Kendisini annesinin üstüne attığında, yaralı eli altta kaldı. Ağzından çıkan ses, yaralı hayvan sesi. Annesi, bir gözünü açabildi. Bu bakış, bu bakışın anlamı neyle ölçülür? Annesi iki koluyla oğlunu sarıyor. İkisi de ağlıyorlar şimdi. Cevahir, saramadığı gövdesi yerine sarılacak candan aziz bir can bulmuş... Ağıdı sevinçten.

Elinin sancısı yine artınca doğruluyor Emir. Annesi sayıklıyor. Her yanı berelenmiş. Ona yardım edecek. O annesi. Çok kötü, çok kötü. Donacak. Böyle görmemeli kimse onu. Kimseler, kendisi bile görmemeli.

Emir korkarak kayanın ardına gitti yine. Üstüne kendi kanının aktığı, parmaklarının

küçücük uçlarının atıldığı; bir gecede kara üzüm taneleri gibi kuruyup buruşan kesik boğumları – acaba niye?– cebine koydu ve yamçıyı tek eliyle zorlukla sürükleyerek getirdi. Annesinin üstüne kapandı, yamçıyı üstlerine çekti. Örtünebildikleri kadar... Annesini örten asıl kendi bedeni.

Neden sonra Cevahir kıpırdanıyor. Kollarını oğlunun gövdesinden çözmeden ve yüzüne bakmadan yönlendiriyor:

"Kalk oğul, yola koyulalım. Denize varalım, Osmanlı neredeyse, bulalım."

Emir'in elini tutmak istiyor. Çocuğun acı çığlığı... Fırlayıveriyor Cevahir. Emir'in küçülmüş elini görüyor, sesi vadide yankılanıyor:

"Emir? Yavru?.. Tanrı, var mısın sen, var mısın? Varsan nasıl izin verdin?"

Sesi gitgide kırılıp düşüyor:

"Sana küstüm, sana küstüm."

Sürüklenerek dereye iniyorlar. Çağıldayan bir erken sabah deresi. Suyu buz gibi. Buğulanmış otlar, yaban naneleri, bekliyor. Emir'in kurumuş kanlarını, Cevahir'in bütün kirlerini, kadın olmanın zulme açılan kapılarını, gövdesinin bir daha hiç açılmayacak kapı tokmaklarını ve hayat kuran, koruyan yumuşaklıklarını, bütün yaralarını yıkayıp temizliyor. Emir'in parmakları küçük feryatlarına karışarak sarılıyor. Cevahir, parçalanmış içliğinden bez parçaları koparıp suda yıkadıktan sonra çocuğunun yaralarını da saklıyor.

Her şey bitince Cevahir oğlunun karşısında dizleri üstüne oturuyor. Görünüşü acıklı değil, korkunç. Emir bakamıyor. Cevahir zorluyor oğlunu:

"Bak bana yavrum. Gözlerime bak. Benden utanma. Küskün olan benim. Elinden geleni seni yetiştirmeye adayacak benim. Bana bakınca ağla, bu hakkın. Seni ben iyileştireceğim. Yine de bu geceyi, bu sabahı unutma. Unutma bu zulmü. Babana, toprağımıza yapılan cinayetleri unutmayacaksın... Bir gün dönecek, buradaki katilleri yok edeceksin."

Emir'in eli ağrıyor.

Yiyecek yok. Yine de aranıyor Cevahir. Hiçbir şey, hiçbir şey. Her şey alınmış, alamadıklarını parçalamışlar. Bir mataraları olsaydı hiç değilse.

Emir yanı başında. Umutsuzluğunu göstermemeli. Yürüdü. Yamçıyı silkelerken, Emir cebinden çıkarıp uzattı boğumları:

"Bunları ne yapayım?"

Cevahir'in akları mavi, bebekleri palamut rengi gözleri kaydı. Hayvanlar gibi bağırdı, hayvanlar gibi. Kaptı sonra, dereye koştu, elindekileri çakıl taşıymış, çakıl taşı kadar değersizmiş gibi fırlattı. Onulmayacak acılar burada kalmalıydı. Yoksa uzak diyarlardaki Osmanlı'yı nasıl bulur?

Oğlunu kucaklıyor. Üşüyor, yanıyor. Yol kıvrılınca, gözleri açık ölüleri görüyor. Göçe

birlikte çıktığı süt bebeğinden yetmiş yaşa kadar on iki ölüsünü. Çırılçıplaklar. Gözleri açık...

Gözleri kapalı ve çırılçıplak bırakıyor.

Emir'i yine kucaklıyor. Bir torba un gibi omuzundan sırtına doğru atıyor. Yamçı başından aşağı inerek bütün kirlenmişliği, utancı, haksızlığı ve acıları örtüyor. Emir uyumadan önce bir dağın yürüyüşünü duyuyor. Dağın bir parçası karnının altındaki omuz. Hiçbir şey görmüyor ileriye ait. Karanlık. Gözünün değdiği yerde gittikçe yavaşlayarak, aksayarak taşlı bir yol akıp duruyor.

Oysa derinleşen bir vadi, daracık bir gedik, yükselen dağ... Gidilecek yol ne kadar uzun. Kurtuluş ise ne kadar uzak.

*

* *

İkinci gün yağmur bastırıyor. Yolsuz bir dünyada yağmur altında yürümek ne mümkün. O yağmurun savrulan damlaları sarı bir rüzgâr gibi esiyor.

Emir'in parmaklarına sarılan bezler kir içinde. Kuruyan kan Emir'i iki gözü süğüm süğüm sağılan ağlamaklı bir çocuğa çevirdi. Parmaklarını ağzına soksa, ısıtsa soluğuyla. En küçük sıcaklık değişikliğinde sızım sızım sızlıyor taze yaralar.

Yamçıları yağmurda ıslanıp ağırlaştı. Cevahir gitgide daha zor sahip olabiliyor. Yeryüzündeki tek servetleri ve tek korunakları bu batmanlarca su çekmiş yamçı. Derinlerden bir

rüzgâr esmiş gibi üşütse de içlerini, bu yağmur geçer, bu ıslaklık biter diye düşünüyor. Emir ağlamayacak. Ağlamıyor ama o yaşta çocuk gözünden sızan yaşlara engel olabilir mi? Cevahir kötü öksürüyor. Her soluğu, Emir'e tembih gibi: Parmaklarının sızısına dayanırsan annen ölmez!

Bir kaya kovuğuna sığındıklarında Cevahir kendinden geçiyor. Emir parmaklarını saran bezi hohladıktan, kanatmayacağına emin olduktan sonra çözüyor. İncecik, buruşuk bir zar sarmış yaranın üstünü. Rahatlama mı bu? Belki de değil. Kana, taze ete bakamayacak bir daha. Çiğken gördüğü hiçbir eti ağzına atamayacak.

*

* *

93 Savaşı diye adlandırıldığını sonraları öğreneceği Osmanlı-Rus Savaşı'nın artıkları, döküntüleri, şanssızlıklarının biteceğini sanırken, erken kış bastırıyor. Nasıl bir kırım yaşıyor, küçük akarsular gibi gelip ırmağa katılan insanlar.

Cevahir'le Emir'in ıslaklıkları hâlâ sürüyor. Cevahir'in bereleri hafiflemiş, ciğerlerini saran soğuksa her an ilerliyor. Sesi ses olmaktan, soluğu soluk olmaktan çıktı. Emir, parmakları üstünde gitgide kalınlaşan zarı nasıl seviyor. Nasıl... Dokunmuyor, çünkü bu el kendisinin değil, küçük, güdük, sakat...

Bir kalabalık yere düşüyorlar. Düştükleri yerin Batum pazar yeri olduğunu çok sonra öğrenecekler. O sırada bir anlamı yok şehir

adlarının. Taşlar gibi fırlatıldıkları yerlerde kalmaktan başka çareleri yok. Islaklık, korunaksızlık, açlık gibi durumların giderilmesi şansa kalmış. O nerede?

Emir'in gözleri her gün yoğunlaşan sarı-yeşil bir çapakla kaplanıyor. Cevahir, uyandığında önce kendi gözlerini açmaya çalışıyor, sonra da oğlununkileri. Tükrüğünden başka kullanacağı şey yok Cevahir'in. Parmağını tükrüğüyle ıslatıyor, oğlunun çirkin, tiksinç çapaklarına sürüyor. Islana ıslana yumuşuyor çapaklar, altlı üstlü kirpikler zorlukla ve yolunarak açılabiliyor. Bu işlem ne kadar uzun sürerse sürsün, her ikisinin de kirpikleri sökülüyor, gözleri çıplak.

Bir uğultuydu altına sindikleri saçağın ötesi. İnsanlar yorgun ve çaresizdiler. Pazar yerinde hiçbir olumsuz şey olmuyormuş, aç, pis, umutsuz ve yorgun değilmiş gibi bekleşiyorlar. Düşünmüyorlar artık. Karla karışık kirli bir yağmur yağıyor.

Kaç gün sürüyor bu? Cevahir'in soluğu hırıltılı, yanakları al, gözleri kapalı. Emir annesinin soluğunu dinliyor. Nasıl korkuyor. Ona kalırsa annesinin göğsüne oturmuş bir canavar ara sıra lav gibi yakıcı bir şeyler püskürtmek istiyor. Ama öksürük önünü kesiyor.

Canavarlar, ateşler, yalımlar... Kafkaslar'ın yanar kayalarını aştılar onlar.

Cevahir, Batum pazar yerinden ötesine gidemeyeceğini biliyor. Çocuğu korkutmak istemiyor. Bir duvar dibinde kalmalı, çocuk

alışmalı. Her acı bir zaman sürer, sonra biter. Batu'yu bile unuttu sanki. Yaşamak ölmekten zor. Artık oğlu için yaptığı tek şeyi yapacak gücü bile kalmadı. Yarın Emir'in gözleri açılsın diye parmaklarını ıslatacağı tükrüğü olacak mı; elinde, gözün üstünden defalarca geçireceği güç?

Her şey boşunaymış. Donmuş dereler aşmak, yağmurların deldiği buz tepelerine tırmanmak hiç kolay değildi. Yolu bilmiyordu. Belki daha kolay bir geçiş yolu vardır. Artık bunlar için hayıflanması yersiz. Kayınları, köknarları, kızılçamları, ıhlamurları geçip boş ambarlar, yanmış evler ve intikam uğruna telef edilmiş hayvan leşleri gördüler.

Hep sürüklendiler. Döküle döküle dağlar aşıldı. Dökuntüler nasıl olduysa birleşti. Bozgunun gücü, birleşmeyi bile dağınık ve düşmanca oluşturuyordu. Her şey kötüydü. Köylerinin dışında bekleyen adamlar göçmenleri sopalarla dövüp silahla korkutuyorlardı. Belliydi ki onlar da korkuyor. Bugün sen evindesin, rahatsın, yarın göçmenler yok olacak. Peki öbür gün göç seni de koparmayacak mı ağam, bacım? İleniyordu bütün göçmenler. Korkulu bu adamlar tek düşmandı gözlerinde. Asıl düşman nasıl bulunacak, bulunsa kim hesap soracak?

Pazar yerinde insanların büyük çoğunluğu şaşkın. Tifüs var. Tifüsten kaçmış asker her türlü kötülüğü yapmaya hazır. Kimse kimseye acımıyor, kimse kimseyi dinlemiyor. Osmanlı'nın bozgunudur bu, hiçbir memleketin bozgununa

benzemez; çünkü eli palalıdır ve saldırmayı bilir, kaçmayı da. Ama geri çekilmeyi... Hayır, kitabında yoktur.

Emir, bekliyor. Gözlerini dört açmış, bekliyor. Neyi, kimi, niçin? Bir çocuk için bu soruların anlamı yok. Islak, çamurlu, pis ve açtılar. Onlardan kötü durumda olanlar da vardı. Yaralılar, yaraları kurtlanmışlar, kangrenliler... Yaşlılar parmakla sayılacak kadar azdılar artık. Tırpanla biçilmiştiler. Gençlerse yaşlı görünümlüydü. Her şey insanlara açıktı ama öte yandan bu insan artıklarına her şey kapalıydı. Ellerdeki yok pahasına elden çıkarılıyor. Keşke olsa da çıkarsak diye hayıflanılıyor yalnızca. Korku bile sınırda kalmış. Onlar bütün sınırları aşmışlar.

Cevahir bugün dünyaya daha uzun sürelerle kapanıyor. Emir ise bir avcı. İyiliğin ve kötülüğün her an gelebileceğini seziyor; ilkini düşleyemiyor, ikincisinin insana nasıl çullandığını öğrenmiş.

Yırtık üstbaşından çıplak sırtı görünen, yaralar içindeki kırçıl bir kıl kılçık adam, çamurun ortasına oturup çizmelerini çıkarıyor. Köfteciye götürüyor. Bazlama arası köfteleri kapıyor adeta. Köftecinin arabasının öndeki geniş cebe attığı çizmeler bir başka göçmenin saldırısıyla gözden kayboluyor. Hırsız, telaşından çizmelerden birini düşürüyor. Köftecinin gözüne girmek isteyen kucağı çocuklu gencecik bir kadın bu tek çizmeyi koşuşturuyor. Kadın göze giriyor. Köfteci tek çizmeyi saklıyor, seyyar dükkânını sürerek ve

kadınla çocuğunu arkasından sürükleyerek bir süre için uzaklaşıp gidiyor.

Gümüş kemerler, eski paralar, kınları işlemeli kamalar, gümüş sapı savatlı kırbaçlar, akik kakılmış üzengiler, semeraltı ipek gibi kilimler, süslerinin kenarları incecik zırhlı, çiçek bahçesi görünümlü Kafkas keçeleri, adak entarileri uzatılıyor. Her şey satılık, her şey, her şey: Mallar, kadınlar, çocuklar... Gelecek!

Savaşın çirkin yüzünü aklına bir bir yazıyor Emir. Savaşın askerler arasında yapılanların şanslı ve onurlu olduğunu henüz bilmiyor belki ama, dökülenler için uzayan çirkinliğini öğreniyor.

Bu kıyamet günündeki Ârâf'a hiç uymayan yaşlı adamı –kırkını yeni geçmiş oysa– birdenbire fark ediyor Emir. Sonsuza kadar yayıldığını sandığı yoksullukla alay eder gibi parıldayan giyimi gözüne çarpmış. Körüklü parlak uzun çizmeleri, temiz giyimi rüyaya benziyor. Krepdöşin gömlek, devetüyünden yapılmış kazak, altın zincir, İngiliz kumaşından lacivert palto, açık düğmelerin arasından görünen Serkisoff saat... Bunları bilmiyor da, sağlıklı görünen yüzü kıskanıyor. O yeni çizmelerin içinde sıcak tutan çoraplar vardır... Bu adam sıcak çorbalar bile içiyordur!

Mahmut Ağa şaşırdığı için buraya düşmüş olmaktan rahatsız. Hızlı hızlı geçmeye çalışıyor. Eller sürünüyor orasına burasına, çekiştiriliyor. Buradan çıkmalı, hemen. Hemen...

Oysa yazgı yazılmıştır. Gittiği yol, varmak istediği alana açılmıyor. Çaresizce geri dönüyor. O zaman arkasında onu gölge gibi izleyen bir adamı bulunduğu belli oluyor.

Yüksek kalaslar üstüne yerleştirilmiş upuzun pazar masalarına boyu ancak yetişen çakır yeşil gözlü, kızıl saçlı oğlanın gözleriyle karşılaştığında... Çakmak kıvılcımları saçan o iki göz, uzayıp yapışmış da olsa dalgalı olduğu belli güzel saçlar ve ıslak bir kedi kadar zayıf görünen beden, içinde bir şeyleri harekete geçiriyor. Mahmut Ağa bir an durakladıktan sonra yürüyor. Kendisini durduran şey nedir? Dönüp çocuğa bakıyor. Çocuk başını eğmiş, çamurları, bokları, sümük ve balgamları, çürümüş pek çok şeyi gözlüyor, sanki kaçıyor. Oysa Emir'in gözleri bir çuval gibi yatan annesinde.

Mahmut Ağa çıkışı bulmuş. Sağ yana doğru, yüz arşın kadar ötede çıkış var. Böyle kokmayan, böyle çirkin olmayan bir dünya. Bir gözü çıkışta ama aklı kendisinden göz çeviren o çocukta. Duruyor.

"Demin bana niye öyle baktın bala?"

Emir çok az biliyor Türkçeyi. Az gerekmiş, az konuşmuş.

"So nâna bekleyip..."

"Anan mı, nerede anan?"

Emir parmağıyla çuvala benzer bir şey gösteriyor:

"Hasta. Hasta..."

Mahmut Ağa çocuğun dudaklarını ısırmasını, gözlerini havaya dikmesini gözlüyor. Ağlamamak için uğraşıyor. Küçücük daha... Mahmut Ağa, çuval sandığı şeyin, kir içinde ıslak bir yamçı olduğunu fark ediyor. Demek altında annesi yatıyor.

Mahmut Ağa çocuğun başına koyuyor elini:

"Nereden kopup düştünüz bu cehennem çukuruna?"

Emir soruyu anlıyor ama, anlatamaz ki. Nereden geldiklerini bilmiyor. O yanda, güneşin azaldığı tarafta mıydı? Bir an tereddüt... Kolunu kaldırıp kuzeyi gösteriyor:

"Dağ..."

Bu ilk söz, onun yıllarca Dağıstanlı diye anılmasına neden olacak, zihinlere böyle yazılacak. Emir de geldiği köyü çok uzun yıllar sonra ancak tahminle, kıyasla bulduğunu düşünecek. İçinde her zaman bir kuşku duyacak yine de.

Üç-beş kuruş verecek Mahmut Ağa. Nice genç kız, ana, çocuk, yaşlı insan, savaşın unu gibi elendiler de rüzgârda savrulup uçtular. Şunların birkaç gün idare edecek yiyecekleri olursa sonrasına Allah kerim. Allah en iyi bilen, en iyiyi yaptırandır.

Mahmut Ağa, para vermesi için kâhyaya işaret ediyor, çocuğa döndüğünde onun kendisine iyice yaklaştığını görüyor, eğiliyor. Gözleri çocukla aynı hizada:

"So Abrek Emir Beg. So, Emir..." Sözlerini hareketleriyle tamamlıyor: Büyük Abrek olunca, oraya kuzeye gidecek... Hâlâ sallanan, kısa parmaklı bir sağ el... Kafkasya'ya at koşturuyor. İntikam! Mahmut Ağa'nın başı dönüyor. Doğrulup, elini kuşağına atıyor ve kâğıt para çıkarıyor. Kaime. Hayır olmaz. Ne değerini bilir bunlar, ne de bozdurabilirler. Elini arkaya uzatıyor. Kâhya'nın avucuna koyduğu paraya bakmadan çocuğa uzatıyor. Ayrılıyorlar ama Mahmut Ağa'nın yüreğinde bir yangın başlıyor: Bu çocukta bir şeyler var.

Emir parayı annesine uzatıyor. Cevahir kayı kayıveren gözlerini zorlukla açıyor. Sonra kapatamıyor. Parayı almadan oğlunu itiyor:

"Koş Emir, koş oğlum. O adamı ne yap et buraya getir. O bir lütuf. Emir, o bizim Hızır Aleyhisselamımız. O adamın yüreği var. Koş oğlum, yetiş!.."

Emir fırlıyor. Cevahir yekinmeye çalışıyor. Beceremiyor, derin hışırtılı bir solukla kendini bırakıyor yine pis yere.

Emir ne kadar çaba göstermiştir Mahmut Ağa'yı çevirmek için? O her zaman onurluydu. Mahmut Ağa'yı fetheden yanı da buydu. Öyleyse elini tutmuş, yüzüne bakmıştır.

Cevahir'in gözlerine bulut oturmuş. Yağdı yağacak. Mahmut Ağa'ya gülümsemek istiyor, ne mümkün:

"Bizi bağışla. Seni sürükledik. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'yı arardık. Çoktan İsanbul'a gitmiştir

dediler. Kaçmıştır Osmanlı'nın paşası. Halktan onlara ne... Kendim için dileğim yok. Oğlumu kurtar. Yaşasın. Yaşamayan ne zaman yurduna dönmüş, öcünü almış? Ölünün öç sevinci yaşadığı görülmemiş. Oğlum... senin... olsun!.."

Kimbilir ne kadar çok düşündü bu sözleri. Ama hazırladıklarının bir kısmını öksürüğü yuttu.

"Para verdim hatun. Adamım sizi bir yere yerleştirsin. Tüccarım ben, oğlunu alamam."

Mahmut Ağa, yan gözle Emir'i gözleyerek söylüyor bunları. Bir yandan kendinden hoşnut olmadığını düşünüyor. Olmaz mı, niye olmaz?

Cevahir ne kadar uzun zaman hazırlanmış:

"Önünde rükûya geldim ağa. Evlattır buna sebep olan. Köpek midir insan? Başından atmak kolay mı? Kökümüzden söküldük. Oğlumu kurtarmak için katlandıklarımı nereden bileceksin? Çürüdüm ben, bittim."

"Hatun, hayvan yemi için gelmişim. Evim çok uzaklardadır. Nasıl katarım sizi yanıma?"

"Beni at, beni düşünme. Oğlumu al... Ağam..."

"Çocuğu senden ayırmaya benim gönlüm razı gelir mi? Yola o dayansa sen dayanamazsın. Diyelim dayandın, ele güne ne derim?"

Cevahir son bir çabayla üstündeki tiksinç yamçıyı atıyor ve yekiniyor. Mahmut Ağa'nın karşısında fırlamış kemikleri, pis yarı çıplaklığı, kekre kokusu, bitleri, hastalıklı soluğuyla da olsa muhteşem bir dağlı kadın duruyor. Her zayıflık siliniyor o ayağa kalktığında. Mahmut Ağa'nın

Kafkas dağları karşısında soluğu kesiliyor. Erkeklikle ilgisi olmayan bir soluk kesilişi bu.

"Bizi kestiler ağa. Ermeni zulmünü hiç bilmez misin? Osmanlı aldırmazlığını, aczini bilmez misin?"

Mahmut Ağa kâhyaya bakıyor. Adam bakışlarını kaçırıyor, yere indiriyor. Ağaya akıl vermek kendisine düşmez. Üstelemezse fikrini söylemesi gerekmez.

"Biraz düşüneyim hatun..." diyor Mahmut Ağa, yarım ağızla.

Verdiği para epey idare eder bunları. Gerekirse biraz daha verir.

"Nâna... Nâna... Yardım..."

Bu defa çocuk. O çakır yeşil gözler paltosunu çekerken kendisini zorluyor. Annesini kurtarmak istiyor, dili dönmüyor, ama gözleri?

O gece, kaldığı handa ana oğul uykuyu itip itip gözüne doluyorlar. Karar veriyor, yarınki işi hallettikten sonra, kadını aramaya çıkacak. Faydası yok. Kirpiği kirpiğine değdikten hemen sonra ayrılıyor ve bu belki kırk kez oluyor.

Sabah önce yem simsarına gidecekken vazgeçiyor. Ya onları kaybederse, ya gitmişlerse...

Kadın, çocuğa ve kendisine biraz giyecek bulmalı, karınlarını doyursunlar, yarın yola çıkılıyor. Arabalardan birinde onlara yer hazırlatacak.

*

* *

....